

10 miljoner försvars- beredda svenskar

Programgrupp inför partistämman i Karlstad 2025



Centerpartiet

Sammanfattning

Rysslands krig i Ukraina visar på behovet av att hela samhället kan försvara sig. Sverige måste därför snabbt återuppbygga sitt totalförsvar. Det kräver rejäla förstärkningar av vår militära förmåga, lika viktigt är förstärkningar av det civila försvaret. Det civila försvaret är summan av de insatser som görs hos myndigheter, kommuner och regioner, företag och föreningar och medborgare och därför behöver det civila försvaret en stark folklig förankring samt finnas närvarande i alla delar av landet. Det är endast med detta breda perspektiv som vi kan klara svåra kriser eller krig. I det här programmet föreslår Centerpartiet utökad kapacitet till kommunsektorn för att prioritera rätt beredskapsinsatser; att det civila försvaret får tillräckligt med händer och kompetens att hålla i gång samhället när det behövs samt förstärkningar av försörjningsberedskapen inom flera sektorer så att vi även vid störningar har tillgång till kritiska varor som el, drivmedel, livsmedel och läkemedel.

Ett Sverige värt att försvara

Sverige är ett land med demokrati och yttrandefrihet. Vi har den äldsta tryckfriheten i världen. Vi har vår natur, våra naturresurser, världsarv och kulturskatter. Här finns rättssäkerhet och ett oberoende rättsväsende. Vi har höga klimatambitioner, kunskaper och företag som kan bidra till att minska de globala utsläppen och ett av världens mest hållbara jordbruk. Vi har en fri och öppen ekonomi som bidrar till tillväxt, välbefinnande och innovation. Sverige är värt att försvara.

Att försvara allt detta är att visa omtanke. Om varandra och om andra. Därför behöver vi ett starkt totalförsvar. I en orolig tid behöver vi nu rusta vårt civila försvar. Det är en stor uppgift för kommuner, regioner och våra statliga myndigheter. Men det är också en stor uppgift för var och en av oss eftersom vi alla har ett ansvar för vår egen beredskap. Målet behöver vara tio miljoner försvarsberedda svenskar. Många reformer och åtgärder behöver genomföras. Vi behöver få jobbet gjort, så att vi kan försvara oss när det behövs.

Satsningar på det civila försvaret sker i ljuset av Rysslands brutala anfallskrig mot Ukraina. Engagemanget för Ukrainas försvar har varit stort och civilsamhället har gjort stora insatser för att på olika sätt stötta ukrainarna. Det engagemanget behöver tas tillvara ifall målet om tio miljoner försvarsberedda svenskar ska vara möjligt att nå.

Återuppbyggnaden av det civila försvaret måste påskyndas

Det civila försvaret utgör tillsammans med det militära försvaret Sveriges totalförsvar. Det civila försvaret ska säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna, bidra till det militära försvarets förmåga, skydda civilbefolkningen samt upprätthålla försvarsviljan och samhällets motståndskraft mot externa påtryckningar.

Det civila försvaret går inte att samla i en enskild organisation. Arbetet måste ske överallt, i myndigheter, kommuner och regioner, privata företag och frivilligorganisationer. Alla svenskar är en del av det civila försvaret.

Kriget i Ukraina visar vad ett civilt försvar behöver klara vid en väpnad konflikt och det råder inga tvivel om att det svenska civila försvaret behöver rustas samtidigt som vårt militära försvar förstärks. Sverige måste bli bättre på att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner och sådana insatser behöver kunna ske snabbare än i dag. Det behöver också kunna ske under lång tid. Ukraina är beviset för att vi inte kan planera för några månader. Vi behöver planera för flera år.

En viktig förutsättning för att jobbet ska bli gjort är att ansvarsfördelningen mellan stat, region och kommun är tydlig. Under en kris eller i en krigssituation finns inte

tid att skjutsa runt frågor mellan myndigheter, rollerna måste vara tydliga och förutsättningarna att ta ansvar måste vara goda.

Lärdomar från Ukraina

Det svenska civila försvaret kan dra många lärdomar från Ukraina. Kriget visar bland annat på behoven:

- att fysiskt kunna skydda civilbefolkningen, till exempel i form av skyddade utrymmen och evakueringsplaner,
- att civil infrastruktur, exempelvis elförsörjning, vatten, kommunikation och sjukvård snabbt behöver kunna repareras, och
- att det behövs förmåga att möta cyberattacker och informationspåverkan.

Centerpartiet anser att den svenska regeringen varken tagit tillräcklig lärdom från Ukraina eller rustat det civila försvaret i den takt och omfattning som krävs. I 2025 års Sverige finns det fortfarande stadsdelar som helt saknar skyddsrum; det kräver 65 dagar trafikstopp att laga 1,5 kilometer skadad räls på Malmbanan, och nästan dagligen kan vi läsa i media om cyberattacker mot kritiska samhällsfunktioner.

Till regeringens försvar hade läget kunnat vara bättre när den tillträdde. Det svenska civila försvaret monterades i princip ned efter kalla kriget och det var först 2015 som det beslutades att totalförsvarsplaneringen skulle återupptas. Trots att samtliga riksdagspartier varit eniga om återuppbyggnaden har nödvändiga beslut och satsningar uteblivit. Riksrevisionen kritiserade så sent som våren 2025 regeringen för att uppbyggnaden gått långsamt och att regeringen varit otydlig i sin styrning av myndigheterna. Därtill har Tidöregeringen aktivt motarbetat civilsamhället, folkbildningen och skurit ned resurserna till public service, som har ett uppdrag att sprida information och verka som en del i det psykologiska försvaret.

Centerpartiet har tagit ansvar – nu är det regeringens tur

Att återuppbygga det civila försvaret kostar skattebetalarna stora belopp och kostnadsdrivande beslut kräver därför en noggrann analys. Sverige kan inte kopiera det civila försvar vi hade under kalla kriget eftersom samhället har förändrats. Digitaliseringen har förändrat vårt sätt att leva, Sverige har blivit medlem i EU och dessutom blivit en del av Nato.

En milstolpe för det civila försvarets återuppbyggnad inträffade i juni 2025, när samtliga Riksdagens partier presenterade en gemensam överenskommelse som möjliggör för en historiskt stor satsning på det svenska totalförsvaret. Överenskommelsen skjuter till ytterligare 50 miljarder kronor till civila förmågor såsom lagerhållning av livsmedel, läkemedel och drivmedel samt investeringar i

infrastruktur, och förstärkningen läggs ovanpå de 37,5 miljarder kronor, som fastslogs redan i försvarsbeslutet i december 2024.

Centerpartiet har varit pådrivande både för ökade resurser till totalförsvaret och det civila försvaret samt för att det behöver skapas förutsättningar för andra aktörer än statliga myndigheter att ta sitt ansvar i totalförsvaret. Nu förväntar vi oss att regeringen inte bara tillsätter en mängd nya utredningar, utan faktiskt börjar leverera reformer som säkerställer tio miljoner försvarsberedda svenskar.

Reformer

Kommuner och regioner som skapar motståndskraft från grunden

Centerpartiet vill:

- Att anslagen ska öka kraftigt för kommuner och regioner de kommande åren för att bygga ett starkt civilt försvar. Pengarna ska komma alla kommuner och regioner till del.
- Att det antas tydliga nedbrutna mål och funktionskrav för det civila försvaret som underlättar planeringen för staten, kommuner och regioner. Nationella övningar ska genomföras minst vartannat år.
- Säkerställa skyddsrum i områden som i dag helt saknar befolkningskydd, samt ställa krav på skyddsrum vid större nyexploateringar, till exempel när nya stadsdelar byggs och att det i dessa fall ska finnas tillgång till statlig medfinansiering.

Beredskapspengar till kommuner och regioner

Kommunerna och regionerna har ett stort ansvar när det gäller det civila försvaret. Detta är i sig inget nytt. Det faktum att många samhällsviktiga verksamheter – såsom samhällsbyggnadsfrågor, vatten och avlopp liksom skola, vård och omsorg – är kommunala och regionala ansvarsområden har hela tiden inneburit att man måste planera för eventuella kriser. Omvärldsläget har dock förändrats och totalförsvarsplaneringen har återupptagits. Det innebär ökande åtaganden som behöver göras på kortare tid.

Inom kommunsektorn har man redan konstaterat att uppbyggnaden och förberedelserna för ett starkare civilt försvar innebär ökande kostnader. Till viss del är tanken att staten ska bidra till detta. Kommuner som visat hög ambitionsnivå har dock själva behövt göra stora investeringar utan att veta om de kommer att få statlig ersättning. I stället har statliga medel kanaliserats till myndigheter från vilka kommuner kan söka stöd, men då inte för redan genomförda satsningar. Följden har blivit att kommuner gjort små punktinsatser i syfte att kunna söka stöd, snarare än att på bred front säkra den lokala beredskapen. Det riskerar försena och försvåra uppbyggnaden av det civila försvaret. Det behövs en större tillit till kommunernas och regionernas förmåga att prioritera utifrån sina egna behov med utgångspunkt i den nationella säkerhetspolitiken. För kommuner med redan svag ekonomi – inte minst handlar det om landsbygdskommuner – är det nästintill omöjligt att både klara av sin ordinarie verksamhet och samtidigt rusta upp det civila försvaret. Vi är

dock i en tid då arbetet med civilt försvar måste prioriteras. Statliga medel behöver därför avsättas till kommuner och regioner.

En statlig utredning från 2024 har föreslagit att staten ska ersätta kommunerna och regionerna med totalt cirka 13,5 miljarder kronor under en femårsperiod för att kommunsektorn ska kunna höja sin grundläggande beredskap inför kris och krig till en mer tillfredsställande nivå. Centerpartiet ställer sig bakom den satsningen på det civila försvaret i hela landet och anser att det är självklart att alla kommuner ska få ta del av medlen. Syftet med satsningen är att ersätta nödvändiga permanenta kostnader samt göra långsiktiga och väl avvägda investeringar i det civila försvaret.

Sätt tydliga mål för att övningsverksamheten

I det senaste försvarsbeslutet slogs grundläggande mål för det civila försvaret fast. Dessa mål understryker omfattningen av det civila försvarets uppgifter. Det är många pusselbitar som behöver läggas på plats om vi som land ska kunna efterleva försvarsbeslutet. För att på bästa sätt kunna organisera arbetet med att bygga upp ett starkt civilt förslag vill Centerpartiet se tydliga mål för vilken förmåga kommuner och regioner ska ha. Det underlättar planeringen och gör det möjligt att öva i ett tydligt syfte. Till detta kommer de enskilda medborgarnas ansvar. Även näringsliv och civilsamhälle behöver vara integrerade delar.

Centerpartiet menar att det är helt nödvändigt att olika samhällsaktörer kan samöva för att förbereda sig inför allvarliga händelser. Det kan handla om att delar av det civila försvaret deltar och samövar med det militära, men också om övningar där fokus är just på de civila delarna. Då måste det finnas en strukturerad övningsverksamhet som gör att myndigheter, kommuner och andra berörda aktörer kan trimma sin organisation och hitta brister som kan rättas till inför ett eventuellt skarpt läge. På så sätt skapas en robust krigsorganisation inom det civila försvaret. Målsättningen ska vara att nationella övningar genomförs minst vartannat år.

Skydda civilbefolkningen

Det pågående kriget i Ukraina är ett av många exempel på hur civilbefolkningen behöver skyddas i händelse av fientliga anfall från luften. Tillgång till skyddsrum är helt nödvändigt för vår möjlighet att skydda civila om kriget kommer. Skyddsrum kan se olika ut och vara olika stora och behoven skiljer sig åt i olika delar av landet. I Ukrainas huvudstad Kiev används exempelvis tunnelbanestationer i hög utsträckning som skyddsrum.

I Sverige finns sedan tidigare ungefär 64 000 skyddsrum och på uppdrag av regeringen pågår en kontroll av dessa. Det är ett arbete som behöver påskyndas. Sedan 2002 har inga nya skyddsrum byggts i Sverige. Ofta finns störst

skyddsrumskapacitet i tätbebyggda områden eftersom det där finns en ansevärd mängd människor som kan komma att behöva skydd, samtidigt som större städer ofta är att anse som betydelsefulla mål i en krigssituation. Men det finns exempel på områden och städer i Sverige där skyddsrumskapaciteten är begränsad eller rentav obefintlig trots att de är militärstrategiskt viktiga, potentiellt hotade eller tätbefolkade. Centerpartiet menar därför att det finns ett stort behov av att förstärka befolkningsskyddet och se över behoven av nya skyddsrum.

Den kontroll av skyddsrum som pågår bör leda fram till att brister i befolkningsskyddet skyndsamt åtgärdas. Ett arbete behövs samtidigt för att tillgänglighetsanpassa dessa miljöer. Dessutom vill vi att regelverken ses över och att skyddsrum byggs i samband med större nyexploateringar, till exempel när nya stadsdelar byggs. När nya skyddsrum byggs kommer det att finnas behov av statlig medfinansiering.

Människor redo att bemanna det civila försvaret

Centerpartiet vill:

- Att alla svenskar över 16 år ska utbildas i hemberedskap. Det ska ske genom en stor och långsiktig nationell folkbildningssatsning.
- Att civilplikten utökas och att minst 3000 personer per år från 2032 ska genomföra civilplikt efter mönstring.

Från och med 2025 får svenska gymnasieelever lära sig om totalförsvaret och Nato i samhällskunskapen och det finns även planer för att högstadieelever ska få en grundläggande förståelse i samma ämne. Det är välkomna förändringar eftersom det skapar en delaktighet i alla försvarsansträngningar och många svenskar kan inte så mycket om totalförsvaret och vad som förväntas av dem i kris eller krig. Svenska hushåll rekommenderas exempelvis att ha förnödenheter hemma för att klara minst en vecka utan extern hjälp, men i praktiken är det långt ifrån alla som följer den rekommendationen. Ungefär var femte svensk uppskattar att deras dricksvatten (och motsvarande drycker) inte skulle täcka mer än en dags behov.

Alla vuxna ska utbildas i hemberedskap

Centerpartiet anser att alla vuxna ska ha kunskap om och förmåga till hemberedskap. Även regeringen anser det är viktigt och har skickat ut en uppdaterad version av foldern *"Om krisen eller kriget kommer"*. Det är bra att sådan information finns, men informationen ensamt förändrar inte människors beteende i den utsträckning som krävs men det staten behöver samtidigt ta ytterligare ansvar. Genom en nationell folkbildningssatsning, med studiecirkelmetodik och samverkan mellan studieförbund, folkhögskolor, kommuner och civilsamhället, kan vi öka delaktigheten och ge människor stöd för att gå från kunskap till handling.

Folkbildningen har människors förtroende, ett lokalt kontaktnät och metoder som bygger på delaktighet, dialog och gemensamt lärande. Dessutom finns redan strukturer som är ovärderliga när samhället behöver mobilisera, genom att studieförbunden finns i alla delar av landet och verksamheten ofta sker i samarbete med lokala föreningar, kyrkor, seniororganisationer och bygdegårdar. Centerpartiet vill nyttja den här kapaciteten till en stor och långsiktig nationell folkbildningssatsning inriktad på beredskap. Den ska möjliggöra fler utbildningar och studiecirklar, tätare samverkan med civilsamhället och ett ännu mer robust försvar av demokratin och vårt samhälle. Satsningen ska rikta sig till samtliga svenskar över 16 år. Det kan konkret handla om att erbjuda utbildningar i första hjälpen, cyberkompetens, hemberedskap samt att skapa forum där samhällsaktörer och invånare kan samverka. Det handlar också om att stärka tilliten inom landet samt att skapa delaktighet och ansvarstagande. Utan en folklig förankring kommer

inte Sverige att kunna försvaras. Folkbildningen finns i hela landet — låt oss använda den styrkan för att stärka både beredskap och demokratisk motståndskraft.

Utöka civilplikten

Kriget i Ukraina visar på värdet av att ha många händer och kompetenser i ett civilt försvar. Det kan vara användbart i en mängd sammanhang, alltifrån att reparera trasiga mobilmaster till att släcka bränder och ta hand om skadade.

För att säkra personalförsörjningen och öka delaktigheten inom det civila försvaret vill Centerpartiet utöka civilplikten. Civilplikt är det civila försvarets motsvarighet till värnplikt, och det fullgörs i de verksamheter inom totalförsvaret som regeringen bestämmer. Under många år var civilplikten vilande, men för några år sedan återinfördes den inom områdena kommunal räddningstjänst och elförsörjning.

Civilplikt innebär att personer kan åläggas att genomföra grundutbildning, repetitionsutbildning och beredskapstjänstgöring inom det civila försvaret. Den riktar sig inte bara till de som mönstrar utan berör också personal som redan har relevant utbildning, till exempel inom räddningstjänst men som inte längre har en anställning i den kommunala räddningstjänsten.

En utredning föreslog i början 2025 att regeringen borde prioritera inskrivning av fler civilpliktiga. Förutom inom kommunal räddningstjänst och elförsörjning föreslog utredningen att civilplikten skulle aktiveras inom områdena hälso- och sjukvård, elektroniska kommunikationer samt bevakningsområdet.

Centerpartiet tycker att det är angeläget att utöka civilplikten där det finns behov och det kommer inte att räcka att enbart utgå ifrån redan utbildad personal. Vi vill därför snarast återinföra grundutbildningen för civilplikt inom utvalda sektorer och att det sedan ska ske en stegvis ökning av antalet utbildade. Målet är att det senast år 2032 ska kunna grundutbildas minst 3000 civilpliktiga per år efter mönstring, vilket ligger i linje med Förvarsberedningens ambitionsnivå.

Utan näringslivet - inget civilt försvar

Centerpartiet vill:

- Att näringslivets roll i det civila försvaret stärks och föreslagen modell med försörjningsberedskapsavtal (F-avtal) skyndsamt införs.
- Att det genomförs ett Sverigelyft med kraftfulla satsningar på transportinfrastruktur i hela landet. Ledtiderna för byggprojekt behöver kortas radikalt. Vi måste på kort tid öka kapaciteten och bygga redundans i järnvägsnätet.
- Att Sveriges byggnads- och reparationsberedskap stärks, bland annat genom att inrätta ett register för civila arbetsmaskiner inom totalförsvaret.
- Att lagstiftning kommer på plats som säkerställer tillgång till kontanthantering i hela landet samt att upphandlingar och finansiering kopplat till kontanthanteringen tar höjd för att systemet också ska fungera vid kris eller krig.

Ingen försörjningstrygghet utan näringslivet

För att Sverige ska lyckas stärka sin försörjningsberedskap i den omfattning som krävs måste näringslivet vara delaktiga. Privata företag står för i princip alla leveranser av varor och tjänster som behövs i våra beredskapssystem och näringslivet sitter på ovärderlig kunskap om hur lösningar för produktion, lagerhållning, logistik och distribution, bör utformas. Många företag vill vara med och bidra till totalförsvaret, men känner osäkerhet inför vad de ska planera för eller förväntas göra i en krigssituation. Det är anmärkningsvärt att regeringen inte lyckats få till stånd en djupare samverkan med näringslivet den här mandatperioden (förutom inrättandet av Näringslivsrådet för totalförsvaret och krisberedskap).

Under kalla kriget var samverkan med näringslivet en central del av det civila försvaret. Exempelvis fanns utsedda "K-företag", krigsviktiga företag såsom SJ, Posten, Volvo, Saab och Bofors. I dag ser näringslivet annorlunda ut och en utredning har nyligen föreslagit att det ska införas ett nytt system för att stärka försörjningen samhällsviktiga varor och tjänster vid kris och krig: försörjningsberedskapsavtal (F-avtal). F-avtalen ska vara ett komplement till beredskapslagring och bygger på att det betalas en ersättning från staten till företag som tar på sig ett ansvar att leverera när det behövs. På så sätt blir F-avtalen en trygghet för företagen. Centerpartiet välkomnar ett skyndsamt införande av systemet med F-avtal och vill betona att det är viktigt att utformningen inte missgynnar små företag.

Inom näringslivet pågår precis som hos myndigheter, regioner och kommuner ett arbete med att krigsplacera personal, så att det arbete de utför ska fortsätta utföras vid krig eller krigsfara. Det är viktigt att processen med att krigsplacera personal

med anställningsavtalet som grund blir enklare än i dag. Samtidigt behöver det finnas en tydlig bild av vilka uppgifter och roller den krigsplacerade personalen ska ha vid höjd beredskap.

Sverigelyft för ett mer robust järnvägsnät

Transportsystemet är helt avgörande i händelse av krig. Dels för det militära försvaret, men i lika hög utsträckning för det civila. Vi behöver ha kapacitet både för att klara av en militär krigsinsats och för att civilbefolkningen i möjligaste mån ska kunna leva och arbeta som vanligt. Dessutom måste leveranser av varor såsom livsmedel och mediciner kunna fortgå.

Om samhället utsätts för stora påfrestningar behövs redundans i transportsystemet. Dessvärre ser vi i dag tydliga kapacitetsbrister på flera områden. Vad gäller järnvägsnätet är dessa brister väl kända. Här finns stora investeringsbehov som Centerpartiet länge påtalat. Vi vill att en tydlig plan tas fram för att rusta befintlig järnväg, bygga nya stambanor och komplettera järnvägsnätet med nya spår som höjer kapaciteten och underlättar såväl civila som militära transporter. Centerpartiet har också föreslagit att en infrastrukturberedning tillsätts som likt försvarsberedningen kan lämna förslag på insatser som behöver göras för infrastrukturen som helhet. Det handlar om långsiktiga investeringar i vad vi kallar "Sverigelyftet". Det rör sig om massiva satsningar från och med nu och under de kommande åren.

En stärkt byggnads- och reparationsberedskap

Kriget i Ukraina understryker vikten av att snabbt kunna reparera samhällsviktig infrastruktur. Ryssland har medvetet försökt underminera den ukrainska befolkningens motståndskraft genom att beröva dem el, vatten och värme. Även Sverige behöver ha en byggnads- och reparationsberedskap i världsklass. Att återaktivera civilplikten är ett steg i den riktningen. Ett annat steg är att ta efter hur Ukraina nyttjar civila arbetsmaskiner. En civil grävmaskin kan användas inom en mängd områden: för löpgravar, för vägnätet, broar och mycket annat. I Sverige finns i dag inget register över civila arbetsmaskiner. Det vill Centerpartiet ändra på. Vi bedömer att ett register skulle gynna det civila försvaret och den svenska byggnads- och reparationsberedskapen. I första hand anser vi att totalförsvarets behov av civila arbetsmaskiner ska lösas genom frivilliga avtal och överenskommelser, men om det krävs ska det även kunna ske genom uttagsbeslut från Försvarsmakten. I de fallen ska fordonsägare vara garanterade ersättning.

Säkerställ fungerande betalningssystem

Precis som Försvarsberedningen konstaterat är totalförsvarsförmågan direkt kopplad till en fungerande samhällsekonomi. Därför är det av största vikt att

försvara Sveriges finansiella stabilitet, näringslivets möjlighet att verka och handla med omvärlden. Att säkerställa fungerande betalningssystem under en krigssituation är av central betydelse.

Ukraina har, trots kriget, lyckats upprätthålla ett system för elektroniska betalningar. Detta bör givetvis vara målet om något liknande skulle hända i Sverige. För att elektroniska betalningar ska kunna fungera också i händelse av krig krävs bland annat ett starkt cyberförsvar.

Kontanthantering är viktig för att samhällsekonomin ska kunna fungera även när andra delar av betalningssystemet drabbas av störningar. Här behöver lagstiftning komma på plats som gör att kontanter kan användas i hela landet även fortsättningsvis. I slutet av 2024 lämnade den så kallade kontantutredningen sitt slutbetänkande med förslag på lagstiftning som ställer krav på kontanthantering inom exempelvis handeln. Dessa förslag är ett steg på vägen, men kontanthantering innefattar mer än att kunna betala med sedlar och mynt i matvaruaffären. Det handlar också om logistik och att upprätthålla hela systemet för kontant betalning. Ansvariga myndigheter behöver ta ett tydligt ansvar för betalningssystemet också i dessa delar. Upphandlingar och finansiering av olika tjänster behöver vara långsiktiga och utformas så att de tar höjd för kris eller krig. Vår valuta är en statlig angelägenhet och därför behöver staten ta sitt ansvar.

En stärkt försörjningsberedskap

Centerpartiet vill:

- Att Tidöregeringens beslut att avslå havsbaserad vindkraft i stora delar av Östersjön omprövas på totalförsvarsmässiga grunder.
- Att det genomförs en "tanka svenskt-politik" som gör Sverige självförsörjande på biobränslen.
- Att jordbrukets konkurrenskraft stärks, beroendet av importerat mineralgödsel minskar och att staten investerar i svenska gårdar så att de är förberedda på strömavbrott eller långvariga avbrott i vattenförsörjningen samt har beredskap när det gäller IT-incidenter och brist på kritiska insatsvaror.
- Att tillgången till dricksvatten säkerställs i hela landet.
- Att staten upphandlar 300 beredskapsapotek runt om i landet för att säkra sjukvårdens och befolkningens behov av läkemedel.

Rysslands krig i Ukraina och coronapandemin visar hur försörjningskedjor drabbas i kris och krig. Som medlem i EU och Nato är inte total isolering den mest sannolika händelseutvecklingen för svensk del, men störningar måste vi vara beredda på, liksom att de kan pågå under lång tid.

Sverige och EU behöver göra mycket de kommande åren för att stärka sin försörjningsförmåga av samhällsviktiga varor och tjänster. Lösningen på nationell nivå är inte att bygga ett fåtal statliga centrallager utan försörjningsförmågan måste finnas i hela landet. Vi behöver jobba smart och från grunden, tillsammans med näringslivet och tillsammans med våra allierade.

MSB påtalade för mer än tio år sedan behovet av att skapa en lösning för den svenska försörjningsberedskapen och fortfarande har inte det jobbet blivit gjort. Här har Tidöregeringen ett stort ansvar för misslyckandet.

För att stärka försörjningsberedskapen behöver vi skyndsamt gå från ord till handling och kartlägga de resurser vi redan har. Statliga företag såsom SJ, Green Cargo och Posten ska ha ett tydligt ansvar i händelse av krig och tågvagnar som just nu inte används bör sannolikt inte avyttras då de kan komma att bli en viktig resurs. Liknande förhållningssätt ska gälla andra statliga bolag och offentliga verksamheter. Exempelvis kan nedläggningar som påverkar sjukvårdskapaciteten visa sig förödande om säkerhetsläget förvärras ytterligare. Sammantaget bör det civila försvaret koordinera de resurser vi har och som vi kan komma att behöva i händelse av krig.

Förnybar el för minskat importberoende

Energiförsörjningen spelar en central del i alla länders försvar. I Ukraina har det varit extra påtagligt då export av olja och gas gjort det möjligt för Ryssland att fylla krigskassan samtidigt som landet återkommande attackerat den ukrainska energiförsörjningen.

Tidöregeringens politik har inneburit en kraftig inbromsning av utbyggnaden av förnybar el i Sverige. Det har varit negativt för klimatomställningen och elpriserna. Det har även varit negativt för Sveriges beredskap, eftersom en decentraliserad elproduktion från förnybara källor minskar beroendet av importerade bränslen och ökar motståndskraften mot störningar.

Tyvärr är det inte bara regeringen som försvårar för den förnybara elen. Försvaret har en lång historik av att sätta stopp för utbyggnad av förnybar elproduktion och totalförsvarets behov har inte fått tillräckligt genomslag i tillståndsprövningen. Dessutom finns det ofta tekniska lösningar tillgängliga för att tillmötesgå många av de skäl som anförs till att hindra projekten. Här finns mycket att lära av andra Nato-medlemmar, som Tyskland och Polen.

Centerpartiet vill förbättra samexistensen mellan det militära försvarets intressen och övriga samhällsintressen, där också det civila försvaret ingår. Som ett första steg vill vi ompröva den sittande regeringens beslut att avslå ansökningar om havsbaserad vindkraft i Östersjön. Vi delar inte regeringens bedömning att det förändrade säkerhetsläget helt och hållet måste utesluta havsbaserad vindkraft i en så stor del av Östersjön. Vi uppfattar det som inget annat än en billig ursäkt för att motarbeta vindkraft och att regeringen använder det militära försvaret som syndabock.

"Tanka svenskt-politik" som stärker beredskapen

Totalförsvaret och det svenska samhället är i dag beroende av drivmedel för att kunna klara viktiga funktioner såsom försörjning av el, mat och transporter. Lejonparten av allt drivmedel är importerat. Det innebär att vi skulle påverkas kraftigt av störningar i utrikeshandeln. Visserligen har Sverige beredskapslager av drivmedel, men de räcker bara för 90 dagar.

Under de förutsättningarna skulle det vara önskvärt med en inhemsk produktion av biodrivmedel, men trots en god tillgång på bioråvara, såsom skog, är inte Sverige självförsörjande på biodrivmedel. Nästan två tredjedelar av energimängden för flytande biobränslen är importerad. Det är inget annat än ett stort misslyckande för den svenska försörjningsberedskapen och det civila försvaret. Inte minst har

Tidöregeringens ryckiga politik när det gäller reduktionsplikten varit förödande för Sveriges självförsörjning av biodrivmedel.

Centerpartiet driver sedan några år tillbaka en "tanka svenskt-politik" som skulle sätta fart på den inhemska produktionen av biobränslen och göra Sverige självförsörjande på biobränslen. Vi vill upphandla en beredskapsreserv av förnybart bränsle från skogsråvara så billigt som möjligt, med målet att få fram höginblandade drivmedel kring 15 kronor per liter vid pump. Det ska göra det möjligt för svenska bilister att tanka svenskt, både med billig svensk grön el och billigt biodrivmedel från den svenska skogen.

Tillräcklig mängd med säker mat

Grunden för svensk livsmedelsberedskap är konkurrenskraftiga lantbruksföretag och att vi har livskraftiga lantbruk i fred. Konkurrenskraftiga svenska jordbruk gör så att svenska livsmedel hävdar sig bättre internationellt och det kan öka livsmedelsexporten. I praktiken är exporten en livsmedelsreserv som Sverige kan nyttja om det krävs. Handel med omvärlden är i grunden något positivt så länge Sverige undviker oönskade beroendeställningar till andra länder. På Centerpartiets partistämma 2023 beslutades att Sverige bör anta en målsättning att åtminstone 80 procent av den mat som konsumeras, och som vi har goda förutsättningar att producera i Sverige, ska vara producerad i Sverige. Till den målsättningen är det fortfarande långt.

Ungefär varannan tugga uppskattas i dag vara importerad. Trots det uppskattar Livsmedelsverket att den inhemska livsmedelsproduktionen skulle kunna täcka alla svenskars energibehov om det behövs. Det bygger på flera antaganden, däribland att vi byter kost och att tillförseln av insatsvaror är oförändrad. Faktum är att Sverige har en mindre stabil livsmedelsproduktion än EU-snittet. En utmaning är att vi har en så ojämnt fördelad produktion och att mer än hälften av alla kalorier härstammar från två län: Skåne och Västra Götaland, vilket visar hur beroende livsmedelsberedskapen är av fungerande transporter också inom landet.

Norra Sverige har pekats ut som ett underskottsområde av Jordbruksverket och skulle vara extra sårbart vid en kris. Där finns i dag stora områden som helt saknar livsmedelsproduktion, precis som i delar av södra Sverige. Centerpartiet anser att den ojämna geografiska fördelningen av svensk matproduktion är ett problem och vill se en jämnare och mer diversifierad livsmedelsproduktion i hela landet. Det förutsätter att Centerpartiet får gehör för sin politik för sänkta kostnader och minskat regelkrångel samt att stöd och ersättningar får en profil som passar jordbruk i hela landet.

Minskat beroende av importerat mineralgödsel

Svenskt jordbruk är i dag beroende av flera importerade insatsvaror, såsom diesel, mineralgödsel, utsäde och växtskyddsmedel. Det beroendet behöver minska om vi ska stärka Sveriges livsmedelsberedskap. När det gäller mineralgödsel tillhör Sverige ett av få länder i Europa som saknar inhemsk mineralgödselindustri. Det gör oss sårbara, för utan mineralgödsel riskerar skördarna att halveras. Extra sårbara är vi av det faktum att EU fortfarande importerar stora mängder mineralgödsel från Ryssland, trots kriget i Ukraina. Det är en skam för Europa och därför behövs både på nationell nivå och inom EU en politik för alternativa lösningar och för att ta tillvara de lovande initiativ som pågår för en modern och fossilfri produktion av mineralgödsel. Konkret kan det handla om att undanröja långa miljötillståndprocesser och att justera i regelverk som inte är anpassade för att främja återvinning av resurser.

Beredskapslager av insatsvaror för jordbruket

Det är hög tid att Sverige inrättar beredskapslager av insatsvaror för jordbruket. Lagren ska fungera som komplement till en politik för ökad självförsörjningsgrad av livsmedel, drivmedel, el och gödsel. Tidöregeringen har i flera år aviserat att det ska inrättas sådana lager, men arbetet har ändå knappt påbörjats. Beredskapslagren behövs som en trygghet när det värsta inträffar och Centerpartiet ser hellre flera små och decentraliserade beredskapslager än ett fåtal stora lager. Med en decentraliserad beredskapslagring minskar sårbarheten och det möjliggör även för mindre företag att bidra till försörjningsberedskapen. Centerpartiet ser en stor potential i att sluta avtal om beredskapslagring av spannmål på gårdar och att gårdarna även kan bidra med beredskapslager av drivmedel och fungera som "gårdsmackar" för en kommun eller en myndighet vid höjd beredskap.

Nationella investeringar i ett mer robust jordbruk

Samtidigt som Sverige ökar sin självförsörjning, bygger upp beredskapslager, och introducerar F-avtal, så behöver det investeras i motståndskraft på våra gårdar. Alla svenska lantbruk ska vara förberedda på strömavbrott eller långvariga avbrott i energi- och vattenförsörjningen. Beredskap ska även finnas när det gäller IT-incidenter och cyberangrepp samt brist på kritiska insatsvaror. För att dessa investeringar ska bli verklighet kommer staten behöva vara med och betala. Centerpartiet vill därför kraftigt öka de nationella investeringsstöd som finns för ett robustare jordbruk.

Investera i dricksvattnet

Dricksvatten är vårt viktigaste livsmedel. I Sverige använder varje invånare cirka 140 liter vatten per dag, varav tio liter till dryck och matlagning. En god vattentillgång är också en nödvändig förutsättning för stora delar av livsmedelsproduktionen,

industrin och grundläggande välfärdstjänster. Sårbarheter inom dricksvattenförsörjningen kan därför vara sådant som kartläggs av en antagonist som vill skada samhällsviktiga funktioner. Ur ett beredskapsperspektiv är frågan större än en infrastrukturfråga, även om sårbarheter och kontaminering av dricksvatten på grund av undermålig infrastruktur ensamt kan orsaka en kris med stora konsekvenser för människor och naturen.

Centerpartiet vill att tillgången till reservvattentäkter, nödvatten, grön reservkraft och andra kritiska resurser såsom kemikalier för rening ska förbättras. Kommunerna behöver öva sin krisplanering både internt och i aktuella fall med dricksvattenproducenten, dricksvattendistributören och räddningstjänsten. Förmågan att begränsa exempelvis kontaminering behöver bli bättre. Vi behöver bygga redundans i systemen som tryggar tillgången på vatten. Vissa kommuner kommer därför behöva bygga kompletterande vattenanläggningar. Samtidigt behövs investeringar i enskilda lösningar. Det kan handla om enskilda brunnar men också större enskilda vattenanläggningar som anläggs och sköts av samfälligheter. På så vis minskar sårbarheterna i VA-systemet som helhet.

När det gäller dricksvatten finns redan i dag enorma investeringsbehov i det befintliga vattenledningsnätet, bland annat till följd av klimatförändringar. Beredskapsperspektivet understryker att investeringarna behöver göras, finansieringen är dock en utmaning, och därför behöver möjligheten att ekonomiskt klara av denna utmaning ses över. Det kan handla om att ändra taxornas utformning så att investeringskapital kan fonderas, eller om att skapa tillgång till extern finansiering, till exempel från pensionskapitalet.

300 beredskapsapotek som kan verka vid kriser i fredstid och i krig

Sverige är sårbart när det gäller tillgången till läkemedel och många läkemedel tillverkas utomlands, ofta inte ens i Europa. Sårbarheten visar sig även under normala förhållanden när vissa läkemedel periodvis är svåra att få tag på. Ett helhetsperspektiv måste läggas på försörjningen av läkemedel i Sverige och vi måste ta höjd för en krigssituation. Hänsyn behöver tas till många olika faktorer, inklusive lagerhållning, beredskap, sårbara flöden, tillgång till transporter och logistik.

Det finns många apotek i Sverige, men apotekmarknaden är inte tillräckligt robust för att klara en kris eller en krigssituation. Frågan om att inrätta särskilda beredskapsapotek, det vill säga apotek med utökad förmåga att tillgodose allmänhetens behov av läkemedel, apoteksvaror och rådgivning när andra apotek inte förmår hålla öppet, har utretts flera gånger. Bland annat har Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV) förslagit att staten, med utgångspunkt i nuvarande

struktur, ska upphandla 300 beredskapsapotek väl spridda över landet. Dessa ska sedan kunna verka vid kriser i fredstid och i krig. Beredskapsapoteken ska vara särskilt förberedda för situationer då tillgången till läkemedel eller personal är knappa och behöver prioriteras. Det kan även omfatta nätapotek och etablering av nya apotek. Centerpartiet anser att det är hög tid att förslaget om 300 beredskapsapotek genomförs samtidigt som krisberedskapen på apoteksmarknaden generellt stärks.

Cybersäkerhet för minskad sårbarhet

Centerpartiet vill:

- Att det inrättas en IT-haverikommission som stöd till offentlig sektor och andra samhällsviktiga organisationer.
- Att det inrättas ett cyberhemvärn som stärker Sveriges skydd mot cyberattacker.

Under natten till den 20 januari 2024 utsattes Tietoevrys datacenter för ett omfattande utpressningsangrepp som medförde kritiska störningar i flera samhällsviktiga verksamheter, däribland hos riksdagen. IT-incidenten innebar att informationssystem som nyttjades av Tietoevrys kunder kollapsade – däribland Statens Servicecenters HR-system Primula, som används av 120 myndigheter. Flera regioner såsom Region Blekinge, Sörmland och Uppsala gick upp i stabsläge för att hantera störningen.

Den och flera andra incidenter på senare tid visar på behovet av ett starkt cyberförsvar även i fredstid. Cyber har på senare år etablerats som en ny stridsdomän vid sidan av land, hav, luft och rymd. Den omfattar både digitala och fysiska strukturer, och angrips i allt högre grad av statliga aktörer, kriminella nätverk och ideologiskt motiverade grupper. 2024 rapporterades 319 allvarliga IT-incidenter. Precis som vi sätter lås på våra dörrar behöver Sverige bli bättre på att skydda våra institutioner från överbelastningsattacker och cyberangrepp. Sårbarheter riskerar att skada vårt land och sänka tilltron till våra institutioner.

Även civilsamhällets organisationer hanterar stora mängder känsliga uppgifter om medlemmar, barn och ekonomi. De är samtidigt ofta beroende av gemensamma digitala plattformar som kan bli mål för cyberangrepp. Ett intrång riskerar inte bara enskildas integritet utan kan också slå ut centrala delar av föreningslivet, som är en viktig del av vår demokrati och beredskap. Därför behöver föreningslivet ges förutsättningar att stärka sitt arbete med IT-säkerhet så att även små ideella aktörer är robusta nog att klara olika former av angrepp.

Utöka Statens haverikommissions mandat – inrätta en IT-haverikommission

Statens haverikommission är en myndighet under Försvarsdepartementet som har utrett allvarliga civila och militära olyckor och tillbud till sjöss, lands eller i luften i snart 50 år. I utredningsarbetet söker kommissionen svar på tre viktiga frågor:

- Vad hände?
- Varför hände det?
- Hur ska liknande händelser kunna undvikas i framtiden?

Något motsvarande systematiskt arbete med IT-säkerhet finns i dag inte inom offentlig sektor och andra samhällsviktiga organisationer. Därmed kan det offentliga systemet inte på ett effektivt sätt dra lärdomar från inträffade incidenter för att undvika fel i framtiden.

Med tanke på IT-systemens kostnad och avgörande betydelse för välfärden och samhällets beredskap anser Centerpartiet att Statens haverikommission bör få ett utökat mandat att utreda IT-incidenter eller när IT-projekt med stor betydelse för samhället fallerar. En särskilt viktig uppgift blir att sprida informationen så att organisationer med samhällsviktiga system lär sig av andras misstag.

Komplettera hemvärnet med ett cyberhemvärn

De frivilliga försvarsorganisationerna spelar en viktig roll i personalförsörjningen av det civila försvaret och totalförsvarsförmågan. Sammanlagt finns det i Sverige 18 frivilliga försvarsorganisationer med runt 350 000 engagerade i olika åldrar.

Hemvärnet är en del av Försvarsmakten och består av cirka 23 000 frivilliga med huvuduppgift att skydda, bevaka, ytövervaka och stödja samhället vid kris. På detta sätt bildar de en nationell och territoriell bas för försvaret och skyddet av Sverige.

I Estland kompletterades hemvärnet 2007 med ett cyberhemvärn. Det skedde sedan Estland under en period ansatts hårt av IT-attacker. Syftet med det estländska cyberhemvärnet är att stärka samhällets förmåga att hantera cyberangrepp samt att främja privat-offentlig samverkan. I dag lyfts det estländska cyberhemvärnet ofta fram som ett framgångsrikt exempel på hur en stat kan arbeta inom cyberområdet.

Centerpartiet anser att även Sverige bör inrätta ett cyberhemvärn, där den som engagerar sig får ersättning om hen deltar i en kurs eller en övning. Det skulle vara ett sätt att stärka Sveriges skydd mot cyberattacker och en möjlighet att bredda rekryteringen till försvaret och ta tillvara den IT-kompetens som finns hos många svenskar. Det svenska cyberhemvärnet ska kunna bistå samhället vid större påfrestningar, till exempel när kommuner utsätts för utpressning. Tanken är att det ska förstärka – inte ersätta – den cybersäkerhetskompetens som redan förväntas finnas hos varje organisation i totalförsvaret.